

„Van-e út hazafele?”

Ennek a történetnek a bemutatása a Fővárosi TEGYESZ irattárában található dokumentumok, személyes részvétel, az érintettekkel való beszélgetés, és tapasztalat alapján történik.

Az események kronológiája

2000. őszén meghívó érkezik elhelyezési tanácskozásra a Fővárosi TEGYESZ-hez egy testvérpár 6, illetve 9 éves kislányok (akik az átmeneti otthonban tartózkodnak már 15 napja) helyezésére (gondozási hely választás). A meghívottak száma nagy, 13 fő: az érintett szülő, fővárosi és vidéki gyámhivatal, gyermekjóléti szolgálat, gyámi tanácsadói szolgálat, átmeneti otthon, különböző fővárosi gyermekotthonok gyámjai, Bp. Fővárosi Önkormányzat Gyermek és Ifjúságvédelmi Ügyosztályának vezetője.

Két hétre rá tárgyalás tartása-elhelyezési javaslat, és elhelyezési terv elkészítése.

A gyermek gondozási helyének meghatározása

A megadott időben az érdekelt felek megjelennek a Fővárosi TEGYESZ-ben és egy barátságos hangulatú különteremben, körben ülve helyet foglalnak. Mindenki leül, a facilitátor hangosan üdvözlöli a résztvevőket, bemutatkozik, elmondja a feladatát és felkéri az asztal körül ülőket, mutatkozzanak be, mondják el nevüket és szerepüket. A facilitátor vezeti a jegyzőkönyvet, az írásos munkát ő végzi. A meghívóról felolvassa, melyik gyermek (gyermek neve, születési éve, anyja neve, állandó lakhely) ügyében gyűltünk össze és felkéri a szülők – jelen esetben az apát, mondja el, amit az ügygel kapcsolatban fontosnak tart, hogy alakult ki az a helyzet, hogy a gyermek bekerült az átmeneti otthonba.

Az apa a legfrissebb információk birtokában mondja el a történetét. Évekkel ezelőtt Kelet-Magyarország egyik megyéjéből feljöttek a feleségével és két kicsi leánygyermekkel a fővárosba szerencsét próbálni, munkát kerestek, biztos megélhetést szerettek volna a családnak. Különféle albérletekben éltek, de a két kisgyermekkel és a betegeskedő feleséggel nem tudtak sokáig egy helyen megmaradni. Megoldásnak tűnt, hogy egy távoli rokon külvárosi sorházi szélső lakásához hozzáépítenek egy helyiséget (engedély nélkül), közösen használják a vizet, villanyt, és a rokon néha vigyáz a kislányokra. Az anya betegsége elhatalmasodott, gyógyítani nem tudták, ezt követően az anya hosszú szenvedés után elhunyt, az apa egyedül maradt a két óvodáskorú kislánnyal. Elhelyezkedett, a köztisztaságiaknál dolgozott kukásként. Hajnalban kelt, későn jött, a gyermekek ellátását a maga módján, férfi stílusban oldotta meg: hideg élelmet vásárolt, néha egyszerűbb ételeket főzött. Napközben a gyermekeket az idős rokonra bízta. A gyermekek rendszertelenül jártak óvodába, az apa nem vitte őket, mert sokat kellett fizetni az óvodáért, segílyt nem kapott, mert nem bejelentett állandó lakos, és segíly az államigazgatási eljárás

szerint csak az állandó lakhely szerinti önkormányzattól igényelhető. A kislányok anyukájuk után nem kapnak árvaellátást, mert az anya nem rendelkezett jogosultsághoz szükséges munkaviszonyban eltöltött idővel. A nagyobbik gyermeket beíratta az iskolába, de a gyermek nem járt iskolába, mert beteg lett szeptember elején, otthon akart maradni, játszani a testvérel, és így tulajdonképpen a két gyermek vigyázott egymásra. Az apa menetközben munkanélküli lett, és nagyon nehezen tudott csak elhelyezkedni egy szemézbányában bányászorék. Elkéseredésében néha italozott, kocsmái cimborákkal töltötte idejét, alkalmi élettársat keresett maga mellé. Az idő telt, a gyermekek otthon növekedtek, az apa próbált felszínen maradni és a mindennapi betevő falatért küzdött.

Jelzés érkezett az iskolából a gyermekjóléti szolgálathoz, hogy beíratk ide egy kisleányt, de csak néhány napig járt ide, már félév van, mi történt a gyermekkel, tartás-e létszámban...

A gyermekjóléti szolgálat kollégája szerint: az apa felkereste őket és elmondta a történet egy részét és azt, hogy szanalásra kerül az utca, lebontják a sufnit is, amit ő hozzáépített, amiben ő lakik. Számára a kerületi önkormányzat nem ajánlott fel másik lakást, mert engedély nélküli hozzátoldás volt. Most itt van a két gyermekkel lakás, fedél nélkül. A gyermek náthás, lázas lett, gyógyítását is meg kell oldani.

A gyámhivatal ekkor lépett közbe és utalta be a fedél nélkül maradt, beteg gyermekeket az átmeneti otthonba. A gyermek itt meggyógyult, és ekkor derült ki, hogy már nyolc éves, iskolaköteles, be is van íratva iskolába, de nem jár.

Az apa visszakéri a szót és elmondja, hogy ő mindent megtett, a gyermek nem akart menni, és ő úgy gondolta jó helyen van otthon.

Az átmeneti otthon vezetője ismerteti a gyermekekről készült pszichológiai véleményt, a gyermekorvos véleményét, az apát megkérdezik megkapták-e a gyermekek a kötelező oltásokat eddig, de ő nem tud erre válaszolni.

Felolvassák a fejlesztő pedagógus véleményét a gyermekekről. Az apát megkérdezik, milyen változás történt az életében az elmúlt hetekben, amióta a gyermekek az átmeneti otthonban vannak: Van-e már lakása, van-e még munkája, rendeződött-e az élettársi kapcsolata, tudja-e hova vinni a gyermekeket?

A gyámi tanácsadó felhívja az apa figyelmét a szülői kötelességre, a tankötelezettség és iskoláztatás problémáival kapcsolatban, elmondja a kötelező oltások fontosságát, megkérdezi, hogy látja a gyermekek jövőjét, mit szeretne, és mit tud tenni a gyermekekért.

Az apa keresi a szavakat, nehezen kezd bele, de elmondja, hogy látja a saját lehetőségeit. Keres másik lakást, de ez bizonytalan ideig tart, ma ez nehéz dolog, mert ő a fővárosban semmire sem jogosult, pénze nincs. A környező településeken pedig nincs üresen álló lakás az önkormányzatoknál, és az albérlet is drága, 3-6 havi bérleti díjat előre kér a bérbeadó. A gyermekek érdeke azt kívánja, hogy emberhez méltó körülmények között, tisztán, jó helyen legyenek addig is.

A facilitátor összefoglalja a hallottakat, megkérdezi, ki miben tud az apa segítségére lenni, milyen határidővel. Az apa vállalja, hogy változtat az életmódján, beszél a munkahelyi főnökével lakásügyben. A gyermekjóléti szolgálat lelkes, új kollégája vállalja: segít szállást, albérletet keresni, felkeresi az apa munkáltatóját, és ott is segítséget kér. Az apát megkérdezik, hol, melyik gyermekintézményben szeretné, hogy addig, átmeneti ideig tartózkodjanak a gyermekek.

A gyermekintézmény képviselői ismertetik a saját anyaintézményük profilját, felépítését. A gyermek mindig a személyiségállapotának legjobban megfelelő intézménybe kell, hogy kerüljön. Az apa úgy gondolja, hamar megoldódik a problémája, addig a gyerekek különböző rokonoknál meg tudják húzni magukat átmenetileg, nem akarja, hogy intézménybe kerüljenek a gyermekek, de ő nem tud sem szállást, sem biztonságot nyújtani számukra.

A facilitátor ismételt összefoglalja az elhangzottakat, az apa nehezen látja be, csak beletörődik az adott helyzetbe, nem érti miért nem jó úgy, ahogy eddig volt. A Gyermekjóléti szolgálat képviselője felajánlja az azonnali segítségnyújtást a szálláskeresésben. A jegyzőkönyvbe bekerül, hogy amint az apa megoldotta és stabilizálja a helyzetét, azonnal visszakapja a gyermekek nevelésének jogát. Tudomásul veszi és aláírja a papírt, kiegészítve a saját megjegyzésével. A gyermekintézmény telefonszámát, a várható gyám nevét, az intézménybe való eljutás útvonalát megkapja.

A kitöltött adatlap aláírása után mindenki távozik, a gyámi tanácsadó elkíséri az apát az átmeneti otthonba a kislányokhoz, ahol közösen megbeszélik a döntést, az új gyermekotthonról és az átköltözésről részletes információt kap mindenki. Azt is elmondja a gyermekeknek, hogy akkor mehetnek haza apjukkal, ha talál lakást és változtat az életvitelén, addig bármikor bejöhet a gyermekotthonba látogatni, találkozhatnak, de haza csak akkor mehetnek, ha van hová.

A történet folytatódik, ahol az apa és a gyermekek megtekinthetik, személyesen megismerkednek a fentiekben leírt paragrafusok megvalósult formáival, az otthont nyújtó ellátás, gyermekotthon fogalmával.

Az apa és a kislányok az átmeneti otthon nevelője kíséretében elmennek és meglátogatják azt a gyermekotthont, amely lakói lesznek a lányok. A látogatás időpontját előre megbeszélik a gyermekotthoni leendő gyámmal. Az apa az átmeneti otthonba jön a megbeszélte időre, örömmel közli, hogy a személtárában a tulajdonos megengedte, hogy az órbódéba betegyen egy ágyat, így már neki lesz hol aludnia, és még jó is, hogy így alakult, mert nem kell utaznia a munkahelyére, drága

az utazás. Azt is megígérte a főnöke, hogy amikor a kapcsolattartás vonatkozik, mindig elmehet. Hamar kiértek, az útvonal nem túl bonyolult, a környezet, a panoráma gyönyörű.

A hegy lábánál van az újonnan épített, a törvényi előírásoknak megfelelő, 40 gyermek számára, 5 lakásos, belső iskolát is magába foglaló, nagy belső udvarral és parkkal rendelkező gyermekotthon. Az apa arcán látszik a meglepődés, a csodálkozás az épület láttán. A lakásotthonok az utcáról külön-külön bejáratokkal rendelkeznek, mint egy sorházban. A gyermekek egymás kezét fogva, bátortalanul, a nevelőbe kapaszkodva mennek be a gyermekotthonba. Az udvar részben játszótérnek van berendezve rönk játékokkal, másrészt pihenőpadok, virágágyások díszítik, a hátsó részében elkerített, aszfaltos focipálya, pingpong asztalokkal. A környezet tetszik a kislányoknak. A szabadteret „u” alakban öleli körbe az épületkomplexum. Az ott élő gyermekek iskolában vannak, így csendes az udvar. Az épületben van a saját kislétszámú felzárkóztatással és fejlesztéssel foglalkozó általános iskolai rész. Itt csak néhány gyermek tanul addig, amíg fel tudják fejleszteni arra a szintre, hogy a lakótelepi iskolában is megállja a helyét. A leendő gyám, az intézmény igazgatója kijön az udvarra, és ő vezeti körbe a vendégeket, a leendő lakókat. Apuka szemöldökét ráncolja, megelégedve szemléli a látottakat, igen elcsodálkozik, amikor bemennek egy lakásotthoni egységbe. A kislányok olyan lakásotthoni csoportba fognak kerülni, ahol ketten fognak egy közös szobában lakni, most két lehetőség is van, a gyám a gyerekekre bízta a választást. Amelyik lakásotthon jobban tetszik, azt fogják átszervezni az újonnan érkezők érdekében. A 160 m² alapterületű, tetőtér beépítéses lakások mindegyike másként van berendezve. A lakások 4 szoba, 2 nappali, 2 fürdőszoba, 4 mellékhelység, 1 előszoba helyiségekből állnak. A padozat burkolata a szobákban parketta, a konyhában és vizes helyiségekben kerámia lap. Skandináv jellegű, legömbölyített szélű fenyőbútorral van berendezve. A kiegészítőket, dekorációt a csoportvezető nevelő választotta egyéni elgondolás alapján. A színében harmonizáló függönyök, sötétítő függönyök, takarók, párnák mindenhol. A gyerekszobákban saját szekrény, íróasztal, ágy, könyvespolc, melyen a gyermekek saját személyes tárgyai, ajándékok, kabalafigurák, könyvek sorakoznak. A fürdőszobában automata mosógép, tusolótálcák, mosdók. A nappaliban ülogarnitúrák, asztalokkal, TV állvány videóval és TV-vel. A nagyméretű konyha egyben étkező is, ahol 10 fő számára lehet teríteni. A háztartásvezetést a nevelő irányításával a gyermekfelügyelők és a gondozók közösen végzik. A konyha gépekkel és edényekkel jól felszerelt, az előszobában ki van függesztve az étlap, napirend, heti munkarend. Ilyen ebben a gyermekotthonban egy lakásotthoni egység, ide fognak kerülni a lányok.

Az apa megnyugodva, megelégedve lép ki a gyermekotthon kapuján, az eddig hallgatag kislányok is egymást lökdösve kérdezzétek, „Láttad ezt, láttad azt?” -és susterogva haladnak a megálló felé, hogy visszatérjenek az átmeneti otthonba. Egész délután és még este is a látottakról beszélnek.

Három hét elteltével megérkezik a gyámhivatali határozat, mely elfogadja és jóváhagyja a team döntését. Kerüljenek

a gyermekek átmeneti nevelésbe, és gondozási helyként abba, a már meglátogatott lakásotthonba.

A gyermekeket a TEGYESZ kisbusza szállítja át a gyermekotthonba, az átmeneti otthon nevelője kíséretében. A gyermekek riadtan szállnak be az autóba, akkor nyugszanak meg csak, amikor meglátják a gyermekotthont, megismerik, hogy itt már jártak. A csoportvezető nevelő és a már kinevezett gyám fogadják a lányokat, és a csoportjukba kísérik őket. A gyermekek a szobájukban ágyat választanak egymás között és várják haza a leendő csoporttársakat, akik iskolában vannak. Nagyon kíváncsiak a többi gyermekre. A délután gyorsan eltelik, mert a nevelővel elmennek az ellátmányból bevásárolni. Kerül a kosárba fehérneműből 6db váltó, pizsama és hálóing, törölközők, pólók, szabadidő ruha, utcai ruha és mind a két leány választhat egy-egy játékgúnyát, kabalababát. Felpakolva, sok bevásárolt holmival lassan visszatérnek a lakásotthonba, a gyermekek örülnek a sok szép holminak, de nagyon kíváncsiak milyenek a csoportbeli gyerekek otthon. Ettől kezdve - ki tudja mennyi ideig - ez lesz az otthonuk. Várakozással telve, egymásba kapaszkodva lépnek be a testvérek a csoport kapun, most haza jöttünk!?

A két kislány biztonságos otthonot pótló ellátásba került, az események azonban tovább pörögtek a háttérben.

Az apa állandó lakóhelye szerinti Kelet-Magyarországi gyámhivatal - mint az apa személyigazolványába beírt állandó lakáscím alapján illetékesként eljáró gyámhivatal - határozatot hoz: átmeneti nevelésbe veszi a két kiskorú gyermeket. Ebben a határozatban az indokolás részben leírja, hogy az életvitelszerűen Budapesten tartózkodó apának, aki Budapesten állandó lakcímmel nem rendelkezik, az általa felkért illetékes társaság jelzést küldött. Ebben az szerepel, hogy az apa személyigazolványában szereplő lakcímen semmilyen ingatlan nem található. Mindezek alapján a gyermekek lakhatása sem biztosított. Ezért megállapítja a gyermekek lakcímét a Budapesti gyermekotthon címével, a gondozási hellyel azonosan. Kötelezi a gyámot, hogy a lakcímbjelentésnek 8 napon belül tegyen eleget. A gyám bejelentette a gyermekeket, és az erről szóló igazolást elküldte a gyámhivatalnak. 30 nap múlva értesítés jött, hogy illetékesség hiányában a gyermekek ügyiratait áthelyezik a budapesti óbudai gyámhivatalhoz.

Egy év elteltével az illetékes gyámhivatal megállapította, hogy az apa nem változtatott életkörülményein, az intézményen kívüli kapcsolattartása veszélyeztette a gyermekek fejlődését és korlátozta a kapcsolattartást a gyermekotthon területére. Mint kiderült, a kislányok időközben beilleszkedtek a környezetükbe, megszokták és megkedvelték a csoporttársukat. A gyermekek bekerülésük óta testileg nagyon sokat fejlődtek, egészségesek. A fiatalabb gyermek jól és biztonságban érzi magát a gyermekotthoni csoportban. A ruháira, környezetére, saját holmijára vigyáz. Önmagára és környezetére igényes gyermek. A fiatalabb leány zenei tehetsége is kiderült, így őt zenei speciális iskolába íratta a gyám. A gyermeknek különlegesen szép énekhangja van, és jó a hallása. A zenei tananyag elsajátítása rendkívüli erőfeszítést igényel a gyermek-

től, az otthonról hozott elmaradásai miatt. A gyermek belső iskolában végzi tanulmányait, ahol hatékony felzárkóztató és korrekciós munka folyik. Ezekben a kis létszámú belső iskolákban a pedagógusok toleránsabbak a gyermekkel, és ezzel is védik a tanulókat a negatív minősítéstől. A felzárkóztatás sikeres befejezésével a gyermekotthonban élő gyermekek nagy része a családban élőkkel azonos iskolába jár. Az iskola a gyermek számára a szocializáció fontos terepe is, ahol elsajátíthatja a társadalmi érintkezés és szabadidő-eltöltés készségeit. A gyermek nagy szorgalommal és lelkesedéssel tanul. Az idősebb leány is jól érzi magát a gyermekotthonban. A csöndes, visszahúzódozó gyermeket társai elfogadják, a nevelői kedvelik. A belső iskolába jár a nagyfokú elmaradása miatt. Mindkét gyermeknek nagyon hiányzik az apával való rendszeres kapcsolat. Az apa ritkán, nem a megbeszélte időben jön látogatni. A kapcsolattartások között előfordult olyan eset, hogy az apa délutáni programként a kocsmába vitte a gyerekeket, akiket ott felejtett. A tulajdonos vitte vissza, sötétedéskor, késő este a gyermekeket a gyermekotthonba. Az eset után hetekig nem volt látogatás.

Gyakran nehéz szót érteni a krízishelyzetben levő szülővel. Minden gyermek elemi szüksége az az érzés, hogy a vér szerinti szülei szeretik és akarják őt, azonban ha erre nincs lehetőség, vagy ha a kialakult kapcsolat drasztikusan megszakad, annak a gyermek fizikai, értelmi, érzelmi fejlődése egyaránt kárát látja.

A történetek után a gyámhivatal a gyermekotthon területére korlátozta a találkozásokat. Az apa egyre elkeseredettebb, és egyre kilátástalanabb a helyzete. Már nem dolgozik a régi munkahelyén. Sem állandó lakáscíme, sem munkája, sem szállása nincs. A családgondozó nem találja meg, így ő sem tud segíteni. Illetékes gyermekjóléti szolgálat nincs, hisz az apa sehol sem illetékes. Az apa helyzete egyre romlik. A gyermekeket az apa hiánya egyre jobban megviseli, de a kislányok folyamatosan reménykednek az apához való hazakerülésben: komolyan hiszik és mondják, hogy ők csak átmeneti lakói ennek a gyermekotthonnak.

Összegzés

A vidéken élő család szerencsét próbálni jött a fővárosba, a szebb és jobb jövő reményében. A család életében előre nem látott tragédia a fiatal anya megbetegedése és elvesztése a család széthullásához vezet. Az egyedül maradt apa próbált megélni és lakhatást teremteni a gyermekei számára, de próbálkozása kudarcba fullad. A vidéki illetékességű özvegyember Budapesten nem kérhet, és nem kaphat szociális alapon lakást, hiszen legalább 5 év állandó fővárosi lakosnak kell lenni az igénybenyújtásához. Így számára az engedély nélküli hozzáépítés marad, ami nem jogalap cserelakásra. A mindennapi megélhetésért, biológiai létért folytatott küzdelemben a gyermekek iskoláztatása és egészségi állapotának szem előtt tartása hiányosan valósul meg. Apa a problémájával nem tud kihez fordulni, hiszen a fővárosban csak megtűrt személy, vidékre már nem tud vissza menni nincs hová. A jelzőrendszer működésével a gyermekek a szakellátás keretében a szülővel való közös megbeszélés után gyermekotthonba kerülnek, és az apa